Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2012, sp. zn. 29 Cdo 2951/2010, ECLI:CZ:NS:2012:29.CDO.2951.2010.1

Číslo: 137/2012

Právní věta:

Nárok oprávněné osoby na bezplatný převod bytu či nebytového prostoru do jejího vlastnictví dle ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona není pohledávkou, kterou lze úspěšně přihlásit do insolvenčního řízení postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.07.2012

Spisová značka: 29 Cdo 2951/2010

Číslo rozhodnutí: 137

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Incidenční spory, Předkupní právo

Předpisy: § 173 IZ
§ 24 odst. 1 předpisu č. 72/1994Sb.
§ 285 odst. 4 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 18. 11. 2009 zamítl M ě s t s k ý s o u d v Praze (dále jen „insolvenční soud“) žalobu, kterou se žalobci a) Ing. O. V. a b) RNDr. G. V. domáhali vůči žalovanému (insolvenčnímu správci dlužníka PSBD) určení, že pohledávka žalobců na bezúplatný převod vlastnického práva k označeným bytovým jednotkám, k nebytové jednotce a k odpovídajícímu podílu ke společným částem domu (dále jen „bytová jednotka“), kterou žalobci přihlásili do insolvenčního řízení vedeného u insolvenčního soudu, je zjištěna a existuje po právu (bod I. výroku). Dále rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

Insolvenční soud při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku vyšel zejména z toho, že:

> *1) Usnesením ze dne 17. 4. 2009 zjistil insolvenční soud úpadek dlužníka a prohlásil konkurs na jeho majetek, insolvenčním správcem dlužníka ustanovil žalovaného.*
>
> *2) Žalobci přihláškou ze dne 14. 5. 2009 (posléze doplněnou) přihlásili do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka pohledávku z titulu nároku na bezúplatný převod vlastnického*

práva k bytové jednotce.

3) Žalovaný přihlášenou pohledávku (vyčíslenou částkou 4 934 000 Kč) popřel při přezkumném jednání konaném dne 13. 8. 2009 co do pravosti, s tím, že nárok žalobců nelze uspokojovat v režimu § 173 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona),

Na tomto základě insolvenční soud – cituje ustanovení § 159 odst. 1 písm. a), § 191 odst. 1, § 193 a § 285 odst. 4 insolvenčního zákona – uzavřel, že nárok členů bytového družstva na převedení bytové jednotky do jejich vlastnictví (uskutečněný podle zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony /zákon o vlastnictví bytů/) je samostatným nárokem upraveným ustanoveními § 23 odst. 1 až 3 a § 24 zákona o vlastnictví bytů a situaci komplexně řeší ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

Nejde o nárok, který by bylo nutno (možno) uplatnit přihláškou ve smyslu ustanovení § 173 insolvenčního zákona. Jestliže tak žalobci přesto učinili, měl žalovaný přistoupit k přihlášce jako k zákonem neupravené výzvě k postupu dle § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

K odvolání žalobců (proti zamítavému výroku o věci samé) a žalovaného (proti výroku o nákladech řízení) V r c h n í s o u d v Praze usnesením ze dne 20. 4. 2010 zrušil rozsudek insolvenčního soudu a řízení zastavil (první výrok). Dále rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (druhý a třetí výrok).

Odvolací soud uzavřel, že není pochyb o tom, že žalobci přihlásili formou přihlášky (na předepsaném formuláři) do insolvenčního řízení nárok z předkupního práva ve smyslu ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

Potud odkázal na své usnesení ze dne 20. 1. 2010, v němž uzavřel, že je pojmově vyloučeno uvažovat o uplatnění nároku oprávněné osoby, podléhajícího režimu ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona, formou přihlášky. Poukázal dále na tamtéž vyslovený názor, podle kterého je odpovídajícím prostředkem k případnému vymožení práva oprávněné osoby, vůči níž nesplní insolvenční správce povinnosti plynoucí z ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona, žaloba o nahrazení projevu vůle směřující vůči insolvenčnímu správci, případně žaloba o uložení povinnosti uzavřít smlouvu o převodu vlastnictví.

Jestliže oprávněná osoba přesto uplatní nárok z předkupního práva formou přihlášky nepeněžité pohledávky, měl by insolvenční soud zhodnotit její podání podle obsahu jako uplatnění nároku z předkupního práva a postoupit je (vrátit je) insolvenčnímu správci jako osobě, která jako jediná má (při splnění zákonem stanovených předpokladů) kompetenci i povinnost ke splnění nároku.

Odtud odvolací soud dovodil, že nebyly splněny podmínky pro přezkoumání nároku žalobců postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona a tudíž ani pro řízení o žalobě tímto jednáním vyvolané. Odvolací soud proto napadený rozsudek zrušil a řízení zastavil pro nedostatek podmínky řízení.

Proti usnesení odvolacího soudu podali dovolatelé dovolání (jímž je výslovně napadají „v celé jeho výrokové části"), jehož přípustnost opírají o ustanovení § 239 odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve spojení s ustanovením § 237 odst. 3 o. s. ř., namítajíce, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. (tedy, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci) a požadujíce, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

V mezích uplatněného dovolacího důvodu vytýkají dovolatelé napadenému rozhodnutí nesprávnou interpretaci ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona a souvisejících ustanovení insolvenčního zákona a jejich následnou nesprávnou aplikaci na skutkový stav věci.

Dovolatelé chápou ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona jako ustanovení upravující zvláštní režim zpeněžování majetkové podstaty – bytů a nebytových prostor v majetku bytových družstev, majíce současně za to, že jde o ustanovení výhradně procesní povahy.

Proto usuzují, že nelze souhlasit se závěrem odvolacího soudu, že by již samotné ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona, ve spojení s ustanovením § 23 odst. 1 až 3 a § 24 zákona o vlastnictví bytů, činilo z pohledávek na bezúplatný převod bytových jednotek samostatný nárok, jenž není třeba přihlašovat do insolvenčního řízení.

Právo člena bytového družstva na bezúplatný převod bytové jednotky nebo nebytové jednotky dle zákona o vlastnictví bytů je (dle dovolatelů) co do své povahy nepeněžitou pohledávkou za bytovým družstvem, která je soudně vymahatelná. Při úpadku bytového družstva jde o nepeněžitou pohledávku za dlužníkem v úpadku, která se uspokojuje z majetkové podstaty dlužníka zvláštním způsobem určeným v ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

Kdyby převod nebyl z nějakého důvodu možný, měli by dovolatelé peněžitou pohledávku z titulu náhradu škody za neuskutečněný bezplatný převod, kterou by nepochybně museli uplatnit postupem dle § 173 insolvenčního zákona

Dovolatelé uvádějí, že pohledávky, jež není nutno přihlašovat, vyjmenovávají ustanovení § 168 a 169 insolvenčního zákona, která se na daný případ nevztahují. Vzhledem k tomu, že insolvenční zákon výslovně nezakazuje nebo nevylučuje přihlašování pohledávek na bezúplatný převod bytové nebo nebytové jednotky ve smyslu zákona o vlastnictví bytů, nestanoví, že tyto pohledávky nemusí být přihlašovány do insolvenčního řízení a nestanoví pro tyto pohledávky zvláštní režim přihlašování, mají dovolatelé za to, že přihlášení takové pohledávky postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona a její následné zjištění insolvenčním správcem (po přezkumu provedeném dle § 188 a násl. insolvenčního zákona) je podmínkou pro uspokojení takové pohledávky postupem dle § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

Podle dovolatelů nelze přisvědčit ani výkladu, že přihlášení pohledávky postupem dle § 173 insolvenčního zákona by automaticky implikovalo její poměrné uspokojení z výtěžku zpeněžení majetkové podstaty. Takový závěr podle dovolatelů odporuje dikci § 165 odst. 1 insolvenčního zákona, z nějž nevyplývá, že poměrné uspokojení z výtěžku prodeje majetkové podstaty je jediným možným uspokojením přihlášených pohledávek. Speciálním případem uspokojení je právě postup dle § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

Dovolatelé usuzují, že uplatnění pohledávky na bezúplatný převod bytové jednotky v insolvenčním řízení postupem dle § 173 insolvenčního zákona je i v zájmu věřitelů, neboť v takovém případě:

> *1) Má insolvenční správce zákonnou povinnost přezkoumat takovou pohledávku postupem dle § 188 a násl. insolvenčního zákona.*
>
> *2) V rámci takového přezkumu je insolvenční správce vázán jasnými pravidly přezkumu, obsahující závazný postup pro případ, že věřitel takovou pohledávku řádně nedoloží, a důvody, pro které ji insolvenční správce může přezkoumat nebo popřít.*
>
> *3) Insolvenční zákon věřitelům těchto pohledávek v takovém případě jasně stanoví i způsoby procesní ochrany pro případ, že insolvenční správce jejich pohledávku odmítne nebo popře.*

Osoby disponující takovou pohledávkou pak mají postavení věřitele se všemi právy, jež insolvenční zákon věřitelům přiznává. Jiným postupem než přihlášením své pohledávky by tyto osoby byly vystaveny zbytečné nejistotě, neboť zákon nestanoví správci lhůtu ani způsob přezkoumání těchto jejich pohledávek.

Žalovaný se ve vyjádření plně ztotožňuje s napadeným rozhodnutím a navrhuje dovolání odmítnout. Nárok žalobců nepokládá za pohledávku (natož za pohledávku, kterou by bylo možné přihlásit postupem dle § 173 insolvenčního zákona), nýbrž za nárok sui generis, s tím, že účast osob s takovým nárokem se v insolvenčním řízení omezuje pouze na jeho vypořádání.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

S přihlédnutím k době vydání dovoláním napadeného usnesení je na danou věc uplatnitelný insolvenční zákon ve znění účinném do 30. 6. 2010, tj. naposledy ve znění zákona č. 285/2009 Sb.

Podle ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona pro insolvenční řízení a pro incidenční spory se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení.

Pro rozhodnutí vydaná v incidenčním sporu jsou tudíž ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání přiměřeně aplikovatelná dle § 7 odst. 1 insolvenčního zákona.

Dovolání je (bez dalšího) přípustné podle ustanovení § 239 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Podmínku, aby šlo o usnesení odvolacího soudu, ohledně kterého dovolací soud dospěje k závěru, že má po právní stránce zásadní význam, má Nejvyšší soud za obsoletní z příčin popsaných např. v díle Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, str. 1903 až 1904). Srov. mutatis mutandis i důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011, sen. zn. 29 NSČR 35/2009, uveřejněného pod číslem 151/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (usnesení je – stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže – veřejnosti dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu).

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Podle ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona insolvenční správce je při zpeněžování podstaty vázán zákonným předkupním právem a právy nájemců podle zvláštního právního předpisu42). Byty a nebytové prostory ve vlastnictví bytového družstva, nakládání s nimiž je omezeno právem fyzických osob – členů družstva, které jsou nájemci bytů či nebytových prostor, na výlučné nabytí vlastnictví těchto bytů či nebytových prostor podle § 23 odst. 1 a 3 a § 24 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, ve znění pozdějších předpisů, musí insolvenční správce nejprve nabídnout k bezplatnému převodu osobám oprávněným k výlučnému nabytí vlastnictví za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem43). Insolvenční správce je povinen provést všechny úkony, které jsou k převodu

těchto bytů a nebytových prostor potřebné. Za to mu od osob oprávněných k výlučnému nabytí vlastnictví náleží náhrada nákladů nezbytně vynaložených na provedení všech potřebných úkonů a odměna stanovená podle zvláštního právního předpisu. Nepřijme-li osoba oprávněná k výlučnému nabytí vlastnictví takovou nabídku do tří měsíců od jejího doručení, přikročí insolvenční správce ke zpeněžení, přičemž ustanovení zvláštního zákona o ochraně práv nájemců44) se v těchto případech již nepoužijí.

Poznámka pod čarou číslo 42 odkazuje v této souvislosti na ustanovení § 22, § 23 odst. 1 a 3 a § 27 zákona o vlastnictví bytů, poznámka pod čarou číslo 43 na ustanovení § 23 až § 28 zákona o vlastnictví bytů a poznámka pod čarou číslo 44 na ustanovení § 22 zákona o vlastnictví bytů.

V posouzení práva, pro jehož prosazení v insolvenčním řízení oprávněnou osobou je insolvenčnímu správci předepsán postup podle § 285 odst. 4 insolvenčního zákona, sjednotil Nejvyšší soud rozhodovací praxi obecných soudů již prostřednictvím usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2011, sen. zn. 2 VSPH 91/2011, tím, že je uveřejnil pod číslem 134/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 134/2011“). Jakkoliv se právní věta R 134/2011 váže „jen“ k odměně insolvenčního správce za provedení úkonů potřebných k bezplatnému převodu bytů a nebytových prostor do vlastnictví oprávněné osoby podle ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona, v jeho důvodech je rovněž vyjádřeno, že nárok oprávněné osoby na bezplatný převod bytu či nebytového prostoru do jejího vlastnictví dle ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona je zvláštním druhem zákonného předkupního práva.

K povaze tohoto nároku se vyjádřil, byť „pouze na okraj“, i Ústavní soud. Ten v usneseních ze dne 19. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 2104/10, ze dne 6. 8. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2141/10, ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 1821/10 a ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. I. ÚS 3011/10 (dostupných na jeho webových stránkách) uvedl, že je přiléhavé poznamenat, že okolnost, že se ve vztahu k nároku na bezúplatný převod vlastnického práva podle zákona o vlastnictví bytů uplatní zvláštní normativní řešení, které nevyžaduje podání přihlášky podle § 173 insolvenčního zákona, měla být stěžovatelům (zastoupeným stejným advokátem, jenž zastupuje dovolatele v této věci) zřejmá od počátku a to i ve vazbě na výklad podaný v nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 5/05, 303/2006, týkající se ustanovení § 27 odst. 7 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, obsahově odpovídajícího aplikovanému § 285 odst. 4 insolvenčního zákona.

Ve shodě s těmito závěry nemá ani Nejvyšší soud pochyb o tom, že nárok oprávněné osoby na bezplatný převod bytu či nebytového prostoru do jejího vlastnictví dle ustanovení § 285 odst. 4 insolvenčního zákona „se považuje“ za zvláštní druh zákonného předkupního práva (srov. v literatuře co do zdůraznění podobnosti nároku s předkupním právem např. Švestka, J. – Jehlička, O.: Nad předkupním právem. Právní rozhledy číslo 5, ročník 1994, str. 160 a násl.), čemuž odpovídá i způsob vypořádání nároku předepsaný v insolvenčním řízení úpravou obsaženou v § 285 odst. 4 insolvenčního zákona. Stejně jako u obecného institutu zákonného předkupního práva (jímž je insolvenční správce při zpeněžování majetkové podstaty vázán podle úvodní části první věty § 285 odst. 4 insolvenčního zákona) nejde ani u tohoto nároku o pohledávku, kterou by bylo možno úspěšně přihlásit do insolvenčního řízení.

Právní posouzení věci odvolacím soudem je tudíž v dotčeném ohledu správné.

Zbývá určit, zda okolnost, že osoba oprávněná ve smyslu § 285 odst. 4 uplatňuje svůj nárok v insolvenčním řízení postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona tím, že jej na předepsaném formuláři přihlásí jako nepeněžitou pohledávku vyčíslenou v penězích a dožaduje se přezkoumání takto přihlášené „pohledávky“ postupem dle § 188 a násl. insolvenčního zákona, má bez dalšího vést k tomu, že takové podání bude (i proti vůli přihlašovatele) považováno za uplatnění jiného nároku (za uplatnění nároku, s nímž se nepojí požadavek na jeho přezkoumání). Odpověď na tuto otázku má

určující vliv pro posouzení, zda v případě, že přihláška takové „pohledávky“ byla přesto přezkoumána a že insolvenční správce popřel (jako v této věci) pravost takové „pohledávky“, má být řízení o podané incidenční žalobě zastaveno (jak učinil odvolací soud) nebo zda má být žaloba zamítnuta (jak učinil insolvenční soud).

K tomu Nejvyšší soud uvádí, že jakkoli je ustanovení § 41 odst. 2 o. s. ř. (obsahující pravidlo, podle kterého každý úkon posuzuje soud podle jeho obsahu, i když je úkon nesprávně označen) přiměřeně aplikovatelné i v insolvenčním řízení, tam kde přihlašovatel pohledávky při dodržení postupů předepsaných ustanovením § 173 a násl. insolvenčního zákona projeví vůli přihlásit nárok, jenž nemá povahu „pohledávky“, do insolvenčního řízení jako pohledávku vyčíslenou penězi (např. uplatňuje-li tímto způsobem vylučovací nárok) a kde odmítne akceptovat případný jiný zákonem předepsaný způsob uspokojení takového nároku, je namístě přikročit k přezkoumání takové přihlášky, na přezkumném jednání popřít takovou „pohledávku“ co do pravosti a následně podanou incidenční žalobu zamítnout (nikoliv zastavit řízení o ní).

V tomto směru právní posouzení věci odvolacím soudem neobstojí. Odvolací soud měl (totiž) nesprávně za to, že je-li zákonem předepsán jiný způsob vypořádání nároku (postupem dle § 285 odst. 4 insolvenčního zákona), musí být s přihláškou pohledávky i proti vůli přihlašovatele naloženo jinak, než přihlašovatel zamýšlel.

K tomu Nejvyšší soud uvádí, že nevidí žádného důvodu, pro který by jednoznačně projevená vůle žalobců přihlásit neexistující pohledávku neměla být podrobena stejnému režimu jako jiné do insolvenčního řízení nedůvodně přihlašované pohledávky, včetně uplatnění následků v podobě sankcí, jež s sebou snaha takového přihlašovatele prosadit se v insolvenčním řízení jako věřitel neexistující pohledávky, nese.

Nejvyšší soud tudíž, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil, včetně závislých výroků o nákladech řízení (§ 242 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.). a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).

Pro úplnost Nejvyšší soud uvádí, že v rozsahu, v němž dovolání směřovalo i proti výrokům o nákladech řízení, bylo od počátku objektivně nepřípustné, což se ve způsobu vyřízení této části dovolání neprojevilo jen proto, že dotčené výroky byly odklizeny jako závislé (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2002, sp. zn. 29 Odo 874/2001, uveřejněné pod číslem 4/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).